

Ezernyolcszáznegyvennyolc, te csillag

A 3K múlt számában szólhatott a két legilletékesebb, *Hermann Róbert* hadtörténész és *Szoleczky Emese* a jubileumi esztendő központi kiállításáról, a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeum „Fényesebb a láncnál a kard...” című, 1848–49-re emlékeztető nagyszabású múzeumi bemutatójáról. Az Országos Széchényi Könyvtár március 18-án nyitotta meg „Ezernyolcszáznegyvennyolc, te csillag” címmel a saját kiállítását, csatlakozva, belépve egy hosszú sorba, amelynek élén ugyan a Hadtörténeti Múzeum áll (már csak az esemény jellegének okán is), de amelyről – így vagy úgy – szinte minden közintézmény megemlékezett vagy meg fog emlékezni. A Széchényi Könyvtár ugyan segítségül hívta a vele eddig is oly sok mindenben kooperáló Hadtörténeti Múzeumot, lényegében azonban saját anyagára alapozta kiállítását. Poprády Géza főigazgató köszöntő szavaiban abból indult ki, hogy a nemzeti könyvtár, per definitionem, a nemzet emlékezte. Hogyne lenne tehát kötelessége épp a 48–49-es emlékeket közszemlére tenni. Annál is inkább, mivel ezek a relikviák szinte sohasem kerülhetnek az érdeklődők szeme elé, már csak fokozottan védett voltak, nemzeti ereklje jellegük okán is. A Nemzeti dal első, Petőfi által hitelesített, szabadon kinyomott példánya, a tizenkét pont ugyancsak első, eredeti „publikációja” és sok-sok társuk szinte predesztinálva van arra, hogy a 150. évforduló alkalmával mindenki megtekinthesse őket. A Széchényi Könyvtár persze könyvtár: nyomtatott dokumentumok tára. A kiállítás tehát túlnyomórészt nyomtatványokat tartalmaz, nyomtatványokat mutat föl, kínál megtekintésre, a lehetőséghez képest elolvasásra is. Nem kell azonban muzeológusnak lenni ahhoz, hogy valaki ráhibázzon: csak nyomtatványokból nem lehet – a halálos unalom biztos veszélye nélkül – kiállítást rendezni. Hogy prezentálják, elhelyezzék, kiemeljék az írott-nyomtatott kincseket, felvonulnak hát a Széchényiben a tárgyi relikviák is, köztük igen sok páratlanul érdekes remek, művészeti, történelmi és családtörténeti unikum (pl. Irinyi Bertalan huszár őrnagy bútorgarnitúrája, azok a feketére színezett székek és asztal, amelyeket Kossuth Lajos használt Turinban stb.). Elmondani persze, hogy mi minden látható a Széchényi kiállításán, valószínűleg nemcsak lehetetlen, de fölösleges is. Meg kell nézni. Van azonban a kiállításnak egy olyan jellegzetessége, amelyről feltétlenül szólni kell. Előtte azonban valami más.

A kiállítás ünnepélyes megnyitása előtt az MH Központi Zenekara játszott, és aki kedveli a katonazenekarokat, kedveli a rézfúvós muzsikát, az valódi gyönyörűséggel hallgathatta őket. Aki azonban nem vagy nemigen, az is kénytelen volt elismerni, hogy stílszerű bevezetőt kapott, valamiféle kultúrhistóriai atmoszférában részesült, mintegy beavatódott egy olyan világba, amelyről a kiállítás a maga nyelvén beszélt azután. A jelenlévő Poprády Géza köszöntője után *Kosáry Domokos* megnyitó beszédét hallhattuk. Lehet, e sorok írója elfogult, úgy véli azonban, hogy igen sokakkal együtt az. Kosáry Domokosról ugyan mindenki tudja, hogy történész, akadémikus, professzor, az MTA döntő éveiben az intéz-

mény elnöke stb., ám ő valószínűleg azok közé tartozik, akinek nevéhez nem szükséges címet, rangot, meghatározást adni. Szerb Antal híres Száz vers antológiájában minden felvett költő mini-méltatása, mini-életrajza is megtalálható. Egy kivétellel: Goethehez Szerb Antal csak annyit írt: ő volt Goethe. Szóval, Kosáry Domokos nyitotta meg beszédével a kiállítást. Közvetlenül elmondott szavaiból talán az volt a legemlékezetesebb, ahogyan kifejtette: a külső meghatározók: a nagyhatalmi politika bizonyos mozgás-, bizonyos játékteret biztosít. Ezt ki lehet használni, ezt el lehet véteni. A magyarság – 1830-tól, a reformkor kezdetétől – a számára megnyíló lehetőségeket maximálisan kihasználta. Élt velük. És amikor az egyébként normális reformlehetőségek kevésnek bizonyultak, és a kínált játéktér is lehetőséget nyújtott rá, a magyarság, elsősorban természetesen az első helyen álló köznemesség, élt a helyzetből adódó legnagyobb lehetőséggel is, a forradalommal. Ezzel, mondta Kosáry, nem szükséges mindig élni. Ez nem valamiféle abszolút pozitívum. Van azonban helyzet, amikor ez kínálkozik a leginkább adekvát eszköznek, módszernek, kilátásnak. 48-ban ez volt a helyzet. És ezzel is élünk, éltek elődeink. Egy finom distinkciót így is bevezetett Kosáry Domokos. A szabadságharc, mondotta, elbukott. A honvédsereg minden hősiessége és bravúrja ellenére sem vált lehetségessé a lehetetlen, az egyesült osztrák-orosz erőkkel való győzelmes szembenállás. A forradalom azonban nem bukott el. A jobbágság felszabadult, a közteherviselés megvalósult, a – mondjuk így – feudalizmus megbukott, méghozzá véglegesen. Persze a szabadságharc sem volt hiábavaló. Hozadéka érett be 1867-ben. De a lényeg, hogy a forradalom győzött, hogy a polgári, az európai értelemben vett polgári fejlődés megindult. Kosáry utalt arra is, hogy a polgári fejlődés mint olyan katexogén európai jelenség, formáció. Csak itt, csak Európában alakult ki, mindennütt másutt európai exportcikk. Magyarország pedig, a térségben egyedül, önállóan, magától lépett erre az útra. Szeretjük a magyarságot, magunkat afféle örök vesztesként elkönnyvelni, mazochisztikus élvét érezni bukott forradalmaink, szabadságharcaink, tragikus sorsunk eseményeit felelőlegesen. 48-at ne emlegessük ebben a sorban – ide futott ki Kosáry beszéde, amely persze, túl a sokszor talán meghökkentően újszerű és nagyvonalú megközelítésen, az egész 48–49-et igen nagyszabású nemzetközi és történetfilozófiai perspektívába is állította. És itt térnénk vissza a kiállításhoz magához.

Valamikor nagyon régen *Várady Géza* kicsiny könyvet írt Ezernyolcszáznegyvennyolc, te csillag címmel. Akik elég idősök, emlékezhetnek rá, hogy e könyv meglehetősen élénk szakmai kritikában részesült. Jó alaposan leteremtették, lerántották. Nincs itt hely és mód e leteremtés okainak, historiográfiájának elemzésére. Talán csak annyit: ami akkor és ott a könyvben megjelent, mára inkább győzedelmes koncepciónak látszik. Mindenesetre koncepciónak, amely tágabb keretekbe fogta 48–49-et, mint az akkoriban szokásos nagyon is szűkkeblű megközelítés. És e tágabb felfogásmód ütötte rá bélyegét az OSZK kiállítására is. Nemcsak Kosáry Domokos megnyitója, hanem *Várady Géza* szcenáriója is (mert hisz ő, az OSZK munkatársa készítette a kiállítás forgatókönyvét) a tágas koncepciót hirdette. (És nagyon kedves, ezúttal szemérmes utalás volt a kiállítás címe is arra a hajdani könyvre.) *Poprády Géza* utalt rá, hogy akik, elsősorban persze fiatalok, végignézik a kiállítást, elidőznek a tárlóknál, kiállított dokumentumoknál, bizalmasabb, bensőségebb kapcsolatba kerülnek a történelemmel,

a történelem döntő korszakával. Igaz. De e kapcsolat nemcsak bizalmasabb, bensőségesebb lesz, hanem egyúttal értelmesebb, filozofikusabb is. Nem egyes személyek, események, tettek vagy fordulatok vésődnek bele az emlékezetekbe, hanem valami magában megálló, értelmes teljesség, szép, hitelesen megkomponált egész. Egy kicsiny kozmosz, a szó eredeti, görög értelmében. (VK)

(A kiállítás megtekinthető az OSZK-ban – Budavári Palota, F épület – 1999. február 27-ig, hétfőn 13–18, keddtől szombatig 10–18 óráig.)

A kormány és az országgyűlés küldöttsége 1849. április 5-én Szászsebesen átnyújtja Bemnek a kiténtetést